26՝՝ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 7071 — 13 ԱՊՐԻԼ 1909 — ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ — 5 ԲԷՊ ԻԼԻ, ԱԽԻՐ 1327 — 26 Avril 1909 — 26me année — N. 7071

"ԱՐԵՒԵԼՔ„
ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ
ԳԱՐԵԳԻՆ ՊՕՅԱՃԵԱՆ
Կ. ՊՈԼԻՍ, ԳԱԼԱԹԻԱ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

Կ. Պոլսոյ համար տարեկան	80 Ղ.
» » վեցամսեայ	45 »
Դուրսի համար տարեկան	100 »
» » վեցամսեայ	60 »
Օտար երկիրների համար տարեկան	25 Fr.
» » վեցամսեայ	20 »

Թղթատարի ծախքը մեր վրայ

10 ՓԱՐԱ

ԱՐԵՒԵԼՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

آره‌ولك
ارمنیجه یومی و سیاسی غزته
صاحب امتیازی قره‌کین بویاجیان
درسعادت غلطه

AREVELK
JOURNAL ARMÉNIEN
Directeur-Propriétaire
KARÉKIN BOYADJIAN
Cons/ple, Galata

10 PARAS

ՄԵԾ ԵՂԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

ԲՈՒՆԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ ՍԱՏԿԱԾ

ԲՈՒՆԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ ՏԱԽՏԱՊԱՐՈՒԱԾ

Թուրքիոյ մէջ պատմական օրերը իրարու կը յաջորդեն։ 1908 Յուլիս 11էն յետոյ, 1909 Ապրիլ 11ը նոյնքան և աւելի վճռաւոր Թուական մըն է, քանի որ անս պէտս ապացուցուեցաւ թէ յուլիս 11ին՝ օսմ. Սահմանադրութիւնը տակաւին դրուած չէր հաստատ հիմերու վրայ, որովհետեւ Ապրիլ Համիտ խաբեր էր ամբողջ օսմանեան ազգը։ Ան, յաւիտենական դաւաճանը, ինը ամիս իր գանկին մէջ որոճացեր է միջոցները սպաննելու, երկրորդ անգամ, օսմ. Սահմանադրութիւնը, այն միեւնոյն դիւրութեամբ որով հարիւր հազարաւոր մարդիկներ սպաննել տուաւ երեսուներեք տարի շարունակ։

Եւ ինք, այդ թագակիր հայուտուը, չուզեց որ մարդկային պատմութեան մէջ իրրեւ մեծ եղելութիւն արձանագրուի սա պարզագոյն թէ բռնապետութենէ սահմանադրական բէժիմի փոխանցում մը կրնայ տեղի ունենալ առանց արիւնհեղութեան։ Ոչ, չուզեց որ այխարհը զարմացնենք սասնկ նորութեամբ մը։ Արիւնը պէտք է որ թափի ըսաւ՝ արեան ծովերու այդ քաւութիւնի չանձուկը։ Ու արիւնը թափեցաւ։

Մեծ բանակը, մակեդոնական փառասիրած բանակը, որ ինը ամիս առաջ հեռուէն իր կամքը պարտադրած էր Մեծ Մարդասպանին, չանթարիչ արգութեամբ մը հասաւ Պոլսոյ դուռները, հրացանի և Թնդանօթի որոտումներու մէջ վերջնականապէս նուիրագործելու համար Ազատութիւնը։ Շաբաթ օրը, ազատութեան բանակին ռուսերը Թաշ Գրշլայի և Թոբ Դրշլայի պատերուն վրայ զարկին ջախջախեցին վերջին բեկորները հմիտեան բռնակալութեան։

Սա բոպէին, շիկերէն ապատանած է իր արիւններկ օրէնն յետին անկիւնը՝ ինչպէս հետապնդուած վագր մը որ՝ գերեզմանի բոպէին կանգր ժայռին կուտայ, սիւրները արիւնացայտ, փրփրոտ ժանիքները դուցուելով, շնչասպառ, իր հալածիչներուն։ Իր շահատակութեանց վերջին հանգրուանն է ատ, վախմանը իր փողոտումներուն, իր յարձակումներուն և իր ճիրաններուն։

Ու ամէնէն հեռաքրքրական բոպէն է սա. վագրը չրջապատուած առիւծներէ, օրոնք թէեւ հարուածով մը գազանը ճզմելու կարող, կը նային անոր, անոր գերագոյն ջղագրգռումներուն։ Դուցէ, առիւծները, գթասիրտ ու վեհանձն, չուզեն այդ պժգալի հոգեվարքին խառնուելու, ու չդպչին Թոյնի, թարախի, քոլերայի ու ժանտախտի այդ բաղկացութեան, ու Թողուն որ ան ինքնիրենը փտի լմննայ։

Թող օրերը հանգիստ ըլլան։ Կատարուած իրողութեան մը առիւ կը գտնուինք։ Մեզ կը մնայ հանդարտօրէն դիտել իրադարձութիւնները, որոնք այլեւս ոչ է վրդովեցուցիչ հանդամանք չունին մեզ համար։ Աւելի քան երբէք ապահովութեան մէջ ենք։ Վերջին ջիլենիս քաշեցինք։

Ու մաղթենք մանաւանդ որ ոչ միայն Պոլսոյ, այլև Անատոլուի մէջ անդորրութիւնը վերջնականապէս հաստատուի։ Ու նոր շրջան մը սկսի, բարօրութեան ու երջանկութեան շրջան մը, յաւերժական ու անխախտելի, Համիտներու անիծեալ հարուածներէն զերծ։

Ողջունենք մեծ ու փրկարար բանակը, որուն կատարած գործը ապահովապէս ամէնէն հոյակապ մեծագործութիւնն է, որ երբէք կատարուած ըլլայ ոչ միայն ա և է ժամանակի մէջ ու և է օսմանեան բանակի կողմէ, այլև աշխարհի ու և է բանակի մը կողմէ։ Մակեդոնեան բանակին փառքը յաւիտենական է և անկործելի։

Եր. ՍՐՄԱՔԵՇԽԱՆԼԵԱՆ

ԵՐԼՏԸԶԸ

Պալմանեանու Զիֆթիլիկ հասած զինուորները սոյն ագարակին մէջ դիրք բռնեցին շաբաթ օրը, և Թնդանօթները դեռեւզուեցան։ Երբոր Եըլտըզի բլուրները պաշարման գործը վերջացաւ, բանագնացի մը միջոցով հրաման զրկուեցաւ Եըլտըզի զօրանոցներու զինուորներուն՝ անձնատուր ըլլալ։ Բանակցութիւնները տեւեցին երկու ժամ։ Ի վերջոյ Եըլտըզի զինուորներուն սպաները պատասխանեցին թէ առանց Սուլթանին հրամանին չէին կրնար անձնատուր ըլլալ։ Բանագնացները այդ պատասխանին առիւ ետ քաշուեցան երրորդ անգամ հրամայելով Սուլթանին բանակին որ անձնատուր ըլլայ։

Ապրիլ Համիտ, որ դասերէ բնաւ չօգտուիր, ուզեց այս առթիւ ալ խնդիրը ձգձգել այն նենգամիտ պատրուակով թէ հարկ էր գումարել դաշիլեը և բոլոր զինուորական պետերը կարգադրութեան մը համար։ Ժամանակ շահելու այս առաջարկը չընդունուեցաւ սպայակոյտին կողմէ։ Վերջնական կերպով հրամայեց զինուորներուն անձնատուր ըլլալ։ Սուլթանը ընդդիմացաւ։

Ուրբաթ իրիկունէ ի վեր Ատպիւլ Համիտ Բ. յուսահատ հրաւէրներ կուղղէր Մեծ-Եպարքոսին, պատերազմական նախարարին և Նաղմի փաշային որ պաշտերթան։ Մեծ-Եպարքոսը և պատերազմական նախարարը և քանի մը ուրիշ նախարարներ վերջապէս գացին Եըլտըզ։ Սուլթանը խնդրեց անոնցմէ որ... հիւր մնան իրեն։ Եւ յետոյ խորհուրդ գումարեց իր սակաւաթիւ մարդիկները որ հաւատարիմ մնացած էին իրեն, դաշիլեին անդամներուն հետ։ Կերեւայ թէ ինքը միայն կուսակից մնացած է ցմահ ընդդիմութեան։

Վերջին պահուն, սպայակոյտը լուր կը զրկէ թէ բանակը որոշած էր հիմնայատակ կործանել Եըլտըզը և թէ Թափուլիք արեան ամբողջ պատասխանատուութիւնը կ'իյնար միայն անոր վրայ որ դիմադրութիւն կը հրամայէր։ Ապրիլ Համիտ յամառութիւնը անդրդուելի մնաց։

Հակառակ սակայն Սուլթանին մերժմանը, Եըլտըզի շրջապակէն դուրս գընուող զօրանոցներուն զինուորները անձնատուր եղան։ Հետեւապէս Սուլթանին տրամադրութեանը տակ 4000 զինուոր կը մնար հրետանիներով։

Ամբողջ առջի գիշերը ռմբակոծման մը սպասուեցաւ, որ տեղի չունեցաւ։

Մինչեւ գիշերուան ժամը 5 (Ը. Ե.) Եըլտըզի պահակազօրքէն 1500 զինուորներ Ռիլամուրի արտերուն մէջէն փախան։ Բումէլիի զինուորները հետապընդեցին զանոնք։ անձնատուր չեղողները սպաննուեցան։ Ասկէց զատ, մինչեւ իրիկուան 5ը (Ը. Ե.) 1700 դասալիք զինուորներ ձերբակալուեցան ու զինաթափ եղան։ Եըլտըզի զինուորներուն մնացեալ մասը զիմադրութեան պատրաստ կ'երեւայ։

Բանակցութիւնները կը շարունակուին Սուլթանին հետ որ մինչեւ երկ իրիկուն ժամը 12 (Ը. Թ.) պայմանաժամ ուզած էր, պատասխան մը տալու համար։

Ամբողջ գիշերը ոչ թնդանօթաձգութիւն լսուեցաւ, ոչ հրացանաձգութիւն, ինչ որ կը նշանակէ թէ Եըլտըզին խելքը գլուխը եկած է։

Բանակին հրաման տրուած է ողջ ձեռք անցունել Համիտը։ Բանակցութեանց երկարաձգումը այս որոշման կը վերագրուի, միւս կողմէ ալ որպէս զի արիւն չթափի։ Բանակին սպայակոյտը համոզուած է թէ Ապրիլ Համիտ չպիտի կրնայ փախչիլ։

Սուլթանին գահընկեցութեան գալով, զինուորական իշխանութիւնը անմիջապէս պիտի աշխատի վերջին ծանր դէպքերուն պատասխանատուութիւնները ճշդել։ Երբ այս գործը գլուխ հանուի, ազգ. Ընդհ. Ժողովը և բանակը իրենց վճիռը պիտի արձակեն։

Պալատի մասին ուրիշ մանրամասնութիւն չկայ մինչեւ ներկայ վայրկեանս։ Նախկին պահակազունդը ամբողջովին փոխուած է, ինչպէս նաեւ անոր սպաները, հիմա պիտի ձեռնարկուի բռնապետութեան որջը մաքրել քանի մը վտանգաւոր արարածներէ որոնք վերջին դէպքերէն յետոյ հոն դարձած էին։

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՁԵԿՈՒՅՑՈՒՄՆԵՐ

Կ. ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅՔԸ ՊԱՇԱՐՄԱՆ ՎԻՃԱԿԻ ՄԷՋ

Երէկ, հետեւեալ երկու պաշտօնական յայտարարութիւնները հրատարակուեցան.—

«Մեր օրինաւոր Սահմանադրութիւնը կատարելապէս ամրապնդելու և Թող չտալու համար որ ապագային ասորնագոյն աստիճանին հասնելու չափ սարսի, մեր նուիրական հայրենիքը ու ազգային գոյութիւնը ապահովելու և տեւականացնելու համար ձեռնարկուած զինուորական շարժումը վերջ գտած է յնորհիւ Աստուծոյ։ Ասոր բարւոք և լաւ արդիւնքները քաղելու և մեր նուիրական Սահմանադրութեան ամրապնդման տեսակէտով դերազանցապէս կարեւոր եղող Մայրաքաղաքին խաղաղութիւնը ձեռք բերելու և տեւականացնելու համար, այսօրուէ սկսեալ Կ. Պոլսոյ և արուարձաններուն, ինչպէս նաեւ Զաթալճայի և Նիկոմիդիոյ գաւառներուն, Կղզիներու, Դարթալի և Կէյվզէի գաւառակներուն մէջ՝ պաշարման վիճակ (իտարէի էօրֆիէ) հրատարակուած է։ Հետեւաբար, այս պահուս, անդորրութեան հակառակ ամենափոքր ընթացք մը՝ պաշարման վարչութեան կողմէ խիստ ծանր պատիժներու պիտի ենթարկուի։ Ուստի, ամէն մարդ ըստ այնմ, կատարեալ խոհեմութեամբ և հոգածութեամբ պէտք է վարուի։

Դ. եւ ԵՐԿՐ. բանակի հրամատար
Ա. ՖԵՐԻԲ ՄԱՀՄՈՒԴ ՇԵՎՔԻԹ

* * *

1.—Ապստամբներու և հնազանդողներու հանդէպ կառավարութեան ուժ ցոյց տուած այս պահուն, ամէն մարդ թէ՛ խօսքով և գործով պէտք է վերջին ծայր իր պաղարիւնը և հանդարտութիւնը պահէ, և պէտք է զգուշանայ հարցային չփոթութիւն պատճառելիք ամէն տեսակ ընթացքէ, ինչպէս խռովայոյզ բաներ գրել, յուզումնալից խօսքեր ընել, փողոցները վազել եւայլն։

2.—Խիստ արագ կերպով մը երկրին բարեկարգութիւնը ապահովելու համար, պահականոցներն ու շրջուն պահակխումբերը յանձնուած են շարժման բանակին զօրքերու և Սելանիկէն բերուած ոստիկան-զինուորներու և ոստիկաններու։ Այս պաշտօնեաները իրենց պարտականութեան սերոյն իրենց կեանքը զոհելու պատրաստ ըլլալով, պէտք է անոնց հրամաններուն անմիջապէս հնազանդիլ և հոգ տանիլ։ Այս միջոցիս, պաշտօնի կիրարկութիւնը չափազանց փափուկ ըլլալով, ժամը գիշերուան թրքական 1էն եօքը, թաղէ մը ուրիշ թաղ երթալը կամ փողոցը թափառիլը, թէ լապտերով և թէ առանց լապտերի, բացարձակապէս անպատեհ է, որով պէտք է այդ ընթացքէն ալ զգուշանալ։ Իսկ անոնք որ բացառիկ պատճառներ կ'ունենան, պէտք է դիմեն իրենց գտնուած տեղւոյն ոստիկանին։

3. Խստիւ և բացարձակապէս արգիլուած է զինուորներէն և կարգապահութեան պաշտօնեաներէն զատ ուրիշ անձերու զէնք կրելը։

4. Խռովութեանց մասնակցող զինուորներ զէնքնկէց և անձնատուր կ'ըլլան. անդորրութիւնը ապահովելու համար մեծ հոգ կը տարուի. ապստամբներուն մեծ մասը ձերբակալուած է, իսկ մնացածն ալ ակար ու խեղճ մնացած է՝ և չարագործութիւն ընելու անկարող։ Հետեւաբար, ժողովուրդը, մանաւանդ վաճառական և արհեստաւոր դասակարգը, պէտք է իր իշխանութիւնին ու ոստիկանոցները բանայ և ամէն մարդ պէտք է իր գործովը զբաղի։

Պոլսոյ ոստիկանական
եւ ոստիկան-զինուորներու
ընդհ. ՖԵՆԻՆ ԳՆԴԱՊԵՏ ԿԱԼԻՊ

11 Ապրիլ 325

* * *

Դ. զօրաբանակին և շարժման բանակին հրամանատար Մահմուտ Շեվքէդ փաշայի պաշտօնական մէկ զեկոյցը բոլորովին կը հերքէ օտար ու տեղական լրագիրներուն մեծ մասին այն հրատարակութիւնը թէ շարժման բանակը յարաբերութիւն ունեցած ըլլայ Օսմ. Մ. ու Ց. Բոմիդէին հետ։ Զեկոյցը կը յարէ թէ օսմ. բոլոր բանակները Սահմանադրութիւնը պաշտպանելու, բռնակալութիւնը ջնջելու և սահմանադրական դրութիւնը ամրապնդելու համար միայն եկած են, որով շարժման բանակին հրամանատարը, սպաները ու զինուորները որ և է քսմի դէմ կամ կուսակցութեան հետ բնաւ երբէք յարաբերութիւն չունին։ Սպաները ու զինուորները բնաւ չեն խառնուիր տէրութեան քաղաքականութեանը և միայն իրենց պետերուն հրամանները կ'ետաւ կէտ կը գործադրեն, որով և ոչ մէկ ոյժի ազդեցութեանը տակ պիտի չգտնուին. անասատողները ըստ օրինի պիտի պատժուին։

Ի՛ՆՔՊԷՍ ԳՐԱՒՈՒԵՑԱՆ ՊՈԼՍՈՅ ԶՕՐԱՆՈՑՆԵՐԸ

Վերջերս մեր օրինական Սահմանադրութեան Կ. Պոլսոյ մէջ տրուած բռնապետական հարուածին արիւնարկ ազդեցութիւնը ջնջելու և ոչնչացնելու և այս վտանգութեան յանդգնողները ընկճելու և պատժելու, ու մեր Սահմանադրութիւնը անգամ մըն ալ այս կարգի վտանգներէ իսպառ զերծ պահելու միջոցները հայթայթելու համար, օսմ. ազգին գործադիր ոյժը եղող և մեր օրինական Սահմանադրութիւնը անվթար պահելու համար իրենց արիւնին վերջին կաթիլն իսկ թափելու ուխտ ու երդում ընող մեր բանակներէն Կ. Պոլսոյ ամէնէն մօտ գտնուող Բ. և Դ. զօրաբանակները միացած, իրենց զինուորական լիուլի ուժով Կ. Պոլսոյ վրայ քալեցին։ Նուաստս չորեքշաբթի օրը հրամանատարութիւնը ստանձնելու համար Սելանիկէն մեկնելով, Այաթէֆանօ եկայ։ Ուրբաթ օր մայրաքաղաք մտնելու համար, ընդհանուր շարժումի հրամանը առի. բարեդէպ զուգադիպութեամբ մը, անցած տարւոյ յուլիս 11ի օրուան իբր նմանողութիւն այս տարուան ապրիլ 11ի օրը, մեր պատրաստ ոյժերով չորս կողմէն մտանք մայրաքաղաք։ Պատերազմական պաշտօնական զինուորական կայանները չկրնալով ինքնապաշտպանութեան միջոց գտնել, ստիպուեցան անձնատուր ըլլալ։ Թոփ Դաքուի պալատը, Ֆաթիհի զօրանոցը, Ոստիկանութեան նախարարութիւնը, Բ. Դուռը, Ազիզիէի պահականոցը, Թնդանօթարանը, Մաշգաի զօրանոցը և Իփլիքճանէի զինուորական կայարանը, յաջորդաբար զինաթափ ըլլալով անձնատուր եղան։ Մինակ Թաշգշլա և Բերայի զօրանոցներու ապստամբ կայանները մեր զինուորներուն դէմ անձնապաշտպանութեան յանդգնեցան։ Այս զօրանոցները թնդանօթի կրակով կործանեցինք, և անոնց մէջ գտնուող ապստամբներն ալ մասամբ ընկճեցինք, և մասամբ ալ անձնատուր եղան։ Իսկոյն Կ. Պոլսոյ, Բերայի, Ղալաթիոյ, Շիշլիի, Նշան Թաշիի կողմի բոլոր զինուորական չէնքերը ամբողջութեամբ մեր զինուորներուն ձեռքը անցան։

Հիմա միայն Սկիւտարի կողմի զինուորները ըմբոստութեան նշաններ ցոյց կուտան, զորս այսօր իսկ պիտի նուաճենք։ Մեր քաղաքի բանակը այս օրուան զինուորական գործողութիւնը գիշերուընէ սկսաւ և արշալոյսին քաղաք մտած ըլլալով, ժողովուրդը իր տանը մէջ մնաց և փողոց չելաւ, և առեւտրական մարդիկ իրենց խանութները չբացին. հետեւաբար ժողովուրդին և ոչ մէկը վնասուեցաւ։ Ինչպէս նաեւ քաղաքին անդորրութիւնն ալ երբեք չխանգարուեցաւ։ Երկու կողմի զինուորներէն բաւական կորուստ կայ, բայց դեռ ստոյգ թիւը յայտնի չէ։ Մեր բանակին այս օրուան մեծ ու փառաւոր յաղթանակը ամբողջ օսմ. ազգին կ'աւետեմ և Աստուծմէ կը խնդրեմ ու կը մաղթեմ որ մեր ապագային համար բարի առաւօտ մը եւ բարեբաղդութեան սկզբնաւորութիւն մը ըլլայ։

Դ. զօրաբանակին և Շարժումն
Բանակին Ընդհ. հրամանատար
Ա. ՖԵՐԻԲ ՄԱՀՄՈՒԴ ՇԵՎՔԻԹ

11 ապրիլ 325

ՕՍՄ. ԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Օսմ. ազգային Ընդհ. Ժողովը, երէկ ժամ 6ին, նորէն գումարուեցաւ Այսթէֆանոսի Եոգինկ Բիւլուին մէջ՝ նախագահութեամբ Մերակոյտի նախագահ Սայիտ փաշայի և Երեսփ. Ժողովին առենապետ Անմէտ Բիզա պէյի։ Նախ կարդացուեցաւ շարժման բանակին ընդհ. հրամանատար Մահմուտ Շեվքէդ փաշայի հետեւեալ հեռագիրը ապրիլ 12՝ այսինքն երէկուան թուականով.

«Կ. Պոլսոյ ու շրջականերուն մէջ, այսօր, պաշարման վիճակ հրատարակուեցաւ։ Այդ նպատակով հրատարակուած յայտարարութեան մէջ օրինակը նոյնութեամբ կը հաղորդուի։ Կը խնդրուի որ օրինական տրամադրութիւնները ի գործ դրուին։»

Ցետոյ կարդացուեցաւ պաշտօնական յայտարարութիւնը և կանոնագիրը զոր այս էջերուն մէջն հրատարակած ենք։ Երեսփոխան Խալիլ պէյ ըսաւ թէ պաշարման վիճակը իրաց կացութեան համաձայն ըլլալով, պէտք է վաւերացուի։ Հալաճեան էֆ. յայտարարեց.

«Մեր ժառանգիքը միայն օրէնքին կիրառումը չէ։ Օրէնքէն վեր վիճակ մը կայ։ Իրրեւ գործադիր իշխանութիւն, հրամանատարին կողմէ առաջարկութիւն մը կայ։ Արտասովոր օրէնքները կացութեան համաձայն կ'որոշուին։ Այսօր գործադիր իշխանութեան տեղ գտնուող մարմինը, բարեկարգութիւնը ապահովելու համար, որոշում մը տրուած է և մեր վաւերացմանը կ'ենթարկուի։ Այդ որոշման բարոյական զօրութիւնը աւելցնելու համար պէտք է որ մեր կողմէ ալ վաւերանայ։ Ամէն օր կը հասկնայ թէ տրուած որոշումը օսմ. ազգին ամբողջ փոխանորդներուն ալ հաւանութեամբը տրուած է։ Պաշարման վիճակը անհրաժեշտ է. պէտք է իսկոյն վաւերացնել։»

Սայիտ փաշա յայտարարեց թէ զինուորական հրամանատարը ըսած է որ պաշարման վիճակը ինք արդէն հրատարակած է և Ժողովէն կը պահանջէ որ իր օրինական պարտականութիւնը կատարէ։ Գարասու էֆ. առաջարկեց որոշել թէ պաշարման վիճակը քանի՞ օր պիտի տեւէ։ Բիզա փաշա ալ նոյն կարծիքը յայտնեց։ Պուսիօ էֆ. յայտարարեց.

«Ազատութեան բանակը իրրեւ գործադիր իշխանութիւն կը յորդորի, մինչդեռ ազատութեան բանակը հոս գործադիր իշխանութիւն ըլլալու համար եկած չէ։ Այդ բանակը կիրառումի գործիք մըն է՝ մեր Սահմանադրութեան պաշպանման համար։ Երկրի մը մէջ երկու գործադիր իշխանութիւն չի կրնար ըլլալ։ Անցեալները ազատութեան բանակին արարքները հրամանի տակ առինք՝ ազատութեան բանակին չարժումները իրրեւ օրինաւոր ցոյց տալու համար։ Հիմա կը հասկցուի որ մենք ազատութեան բանակին չարժումներուն տակ կը մանենք։ Ազատութեան բանակը պէտք չէր որ մեր կարծիքը առնէէ առաջ պաշարման վիճակ հրատարակէր (Ժխոր)։

Բանիէ Խորով էֆ.—Այս ըսուածը օրինաւոր չէ։ Օրէնքէն բոլորովին անտեղեակ եղող մը միայն կրնայ այդ տեսակ բան մը ըսել։

Պուսիօ էֆ.— Մենք խօսելու ազատութեամբ հոս եկած ենք և բացարձակօրէն կը խօսինք։ Բնաւ չեմ կրնար գիտնալ որ ազատութեան բանակը կարենայ մեր որոշումը խանգարել։

Սայիտ պէյ.—Գործադիր իշխանութեան տեղն անցած է. կրնա՞ք այս կէտը ուրանալ։

Պուսիօ էֆ.—Պաշարման վիճակի հրատարակման համար կամ ոչ, պէտք է մենք որոշում տանք։ Ցետոյ, սկզբունքի տեսակէտով, որոշելու ենք որ պաշարման վիճակ պէտք չէ հրատարակուի։

Եուսուֆ Քէմալ պէյ.— Պուսիօ էֆ. ազատութեան բանակին գալուն կողմնակից չէ. հետեւաբար պաշարման վիճակի հրատարակումին ալ չուզէր։ Այս խօսքերը պէտք չէ որ հոս ըսուին։

Պուսիօ էֆ.— Ուրեմն խօսքս կ'ընդհատէք։

Հալաճեան էֆ.— Ձեր խօսքը ընդհատող չկայ. կրնաք շարունակել։

Սայիտ փաշա.— Այսքան բացատրութիւն բաւական է։ Խօսքը Զոհրապ էֆ.ինն է։

Զոհրապ էֆ.—Պուսիօ էֆ.ի բսածները իրաւագիտական կանոններու հակառակ են։ Ազգին ամբողջ տիրապետութիւնը իր բանակներուն մէջ կը կեդրոնանայ։ Չի կրնար երեւայուի որ բանակը տիրապետէ երկրին մէջ։ Երբ պէտք ըլլայ, բանակը պատերազմական վիճակի մէջ կը գտնուի։ Այդ տեսակէտով բանակը, իրրեւ գործադիր իշխանութիւն, իրաւասութիւն ունի պաշարման վիճակ հրատարակելու։ Մենք իրաւասութիւն կուտանք։ Պատասխանատուութիւնը անոնց կը վերաբերի։ Բանակին հրամանատարը ատոր պէտք կը տեսնէ. չեմ կրնար երեւակայել մարդ մը որ միտքէն իսկ անցընէ թէ այդ պէտքը գոյութիւն չունի։ Բուն իսկ խնդիրը այն է որ պաշարման վիճակը առժամանակ պէտք է ըլլայ թէ առանց պայմանաժամի։ Սահմանադրութեան 113րդ յօդուածը կը տրամադրէ թէ պէտք է առժամեայ ըլլայ։

Մէկ քանի երեսփոխաններ թեր ու դէմ խօսեցան։ Այդ միջոցին Զոհրապ, Սիւլէյման Սուտի, Յակոբ Պապիկեան, Բանէլ Տորով, Մահիր Սայիտ և Ռիզա էֆ.ները զանազան բանաձեւեր առաջարկեցին։ Խնդիրը քուէի դրուելով 112 ձայնով ընդունուեցաւ Սիւլէյման Սուտի էֆ.ի հետեւեալ բանաձեւը.

«Ազգային Ընդհանուր Ժողովը հաւանութիւն կը յայտնէ չարժման բանակին հրամանատարին զեկոյցին յայտարարութեան պարունակած պաշարման վիճակին հրատարակութեանը համար։ Ազգային Ընդհանուր Ժողովը, յաջորդիկային տեսնուելիք պէտքի մը վրայ ջնջելու, սահմանափակելու կամ երկարելու մասին իր իրաւունքը և իրաւասութիւնը պահպանելով հանդերձ, հաւանութիւն կը յայտնէ պաշարման վիճակին։»

Ժամը 9.15ին ատենը պահ մը դադրեցաւ և կէս ժամ յետոյ վերսին բացուեցաւ։ Նախ կարդացուեցաւ ազատութեան բանակին հրամանատար Մահմուտ Շեվքէդ փաշայի հետեւեալ հեռագիրը.

«Սկիւտարի կողմի զինուորական վայրերը՝ ամբողջովին և, Եըլտըզէն փախած Բ. վաշտին զօրքերէն զատ, միւս բոլոր զինուորական վայրերը իրենց զէնքերը յանձնած են։ Հետեւաբար որ և է արգելք չէ մնացած Ազգային Ընդհանուր Ժողովին իր տեղը գումարուելուն. ուստի ձեզ անկ է պէտք եղածը ի գործ դնել։»

Այս հեռագիրը ծափահարութիւններով ողջունուեցաւ։ Մուսթաֆա էֆ. առաջարկեց իսկոյն Սադամպոլ չոգենաւով, որ իրենց տրամադրութեան տակ կը գտնուի, խսկոյն Պոլիս՝ ժողովատեղին երթալ և նիստ գումարել։ Ցետոյ Ժողովը մեծամասնութեամբ որոշեց այսօր ժամ 2ին գումարուիլ Պոլիս բուն իսկ Խորդգարանին չէնքին մէջ։

ՎԱՂՈՒԱՆ ԹԻՒՈՎ

ԱՏԱՆԱՒ ԿՈՏՈՐԱԾԸ

ՆՈՐ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ա. ՊԱՏԱՆԱՎՈՐ ԽՆԴՐԻՐԸ

Ապա կարդացուեցաւ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսին կողմէ Բողանէն ղրկուած հեռաւեալ հեռագիրը.

«Երկիրը շրջապատուած է շրջականերու իսլամ ժողովուրդէն ու պահպանութեան համար ղրկուած զինուորներէն։ Գնդակի անձրեւին տակ կը գտնուինք։ Կը խնդրենք վերջ մը տալ այս վտանգաւոր կացութեան երկիրը ու տէրութիւնը պահպանելու համար։»

Յետոյ կարդացուեցաւ Համբաթեան Մուրատեան ու Վարդէս էֆէնդիներու և Այի ճէնանի պէյի սա բանաձեւը.

«Գրոյս հետ կը մատուցանենք Ատանայի ենթարկուած ծանրակշիռ վիճակին նկատմամբ եկած հեռագիրները։ Կ'առաջարկենք Ազգ. Ընդհանուր Ժողովին որոշմամբ զեկուցանել թէ այդ տեղին և արկածի ենթարկուած միւս վայրերուն անդորրութիւնը ապահովելու համար տեղական քաղաքային ու զինուորական պաշտօնեաները խիստ պատիժներու պիտի ենթարկուին։»

Անմեռ Ռիզա պէյ.—Երէկ հեռագիր մը ուղղած էինք. տակաւին շրջակայքը հաղորդուած չըլլալու չէ։ Այս եկած հեռագիրն ալ շրջականերէն է։ Կը յուսանք որ այս հեռագիրը ալ եւս ամէն կողմ հաղորդուած է։ Նթէ կը փափաքիք ուրիշ հեռագիր մըն ալ ուղղենք։

Տաղաւարեան Հ.Ռ.— Այդ ընողները ժողովուրդը չեն. բէյտիի զինուորներն են. ձեր ուշադրութիւնը կը հրաւիրեմ։

Զոհրապ Հ.Ռ.—Այդ տեսակ հեռագրով մը հրաման տալու մասին արդէն Ժողովը որոշում մը առած է։ Հրամայեցէք առնելով վտանգին կարեւորութիւնը և կացութեան փափկութիւնը, կ'առաջարկեմ որ Ժողովին նախագահութեան կողմէ ասելի խիստ հեռագիր մը ղրկուի։»

Այս առաջարկութիւնը Ժողովը ընդունեց մեծամասնութեամբ։

ՁՕՐՔԵՐՈՒՆ ՄՈՒՏՔԸ Կ. ՊՈԼԻՍ

Շաբաթ առաւ կանուխ, մայրաքաղաքիս բնակիչները սարսափահար արթնցան բուռն հրացանաձգութեան մը ձայնէն, որ Բերայի կողմէն կուգար գըլխաւորաբար։ Պայծառող բանակը արդէն իսկ չատ մօտեցած էր քաղաքին։ Ուրբաթ իրիկուն ջկատներ ղրկուած էին Մաքրիգիւղի բարձունքը և մինչեւ Քէհատանէ։ Կամաւորները, հեծելազօրքը, ոստիկան-զինուորները ամէն ուզղութեամբ ցրուած էին այդ կողմերը։ Գալով հեծելազօրքին, ուրբաթ իրիկուն, հեծելազունդը ղրկած էր Քէհատանէի միւս զառիթափը։ Ձօրքերուն ստուար մասը, եռեւի կողմը համախմբուած, աջ թեւով յառաջացած էր իր համախմբման կեդրոնէն դէպ ի Քէհատանէի բերանը։ Ձախ թեւը դէպի հովիտին խորը կը տարածուէր։ Պայծառող բանակին կեդրոնը, գեղակներէն անցնելով, ձախ թեւին հետ կը յառաջանար Թաթավլայի յետոսկոլէի բարձունքներուն ուղղութեամբ, և անկէ սկսած էր տարածուիլ դէպի Շիշլի և Եըլտրզ։ Յառաջխաղաց շարժումը սկսած էր ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ի առնելովը։ Ժամը 12ին ջոկատները։ Զինուորական գործողութիւնը կատարեալ կարգապահութեամբ տեղի ունեցած էր, և պայծառող բանակը քաղաքին ամէն կողմերէն ներս կը մտնէր։

Առաջին ընդհարումը սկսաւ ուրբաթ իրիկուն, Տավուտ Փաշայի կողմը, որ հեծելազօրքի զօրանոց մըն է, Էտիրնէ Գաքուի գունէն դուրս։ Զինուորներուն մէկ մասը Սելամլըքի հանդէսին գացած էր։ Վերադարձին, պայծառող բանակին կողմէ արգիլուեցաւ այդ զօրքերուն քաղաքէն դուրս ելլել։ Այդ զօրքերը Սպարապետութեան Դուռը դացին, քանի մը հրացանի հարուածներ փոխանակելէ յետոյ հեռեւակազօրքին հետ։ Պայծառող բանակը իր հետ բերած էր երկու հրեանոցի արագահարուած Ֆնդանօթներով։ Տավուտ Փաշայի հեծելազօրքերը, թիւով 800, սկզբան ուզեցին դիմադրել, բայց կարող պտտեր չունենալուն համար ետ կեցան այդ մտադրութենէն։ Բոլոր Ժէօն-Թուրք հրամանատարները հեռացած էին զօրանոցէն, սամմանդրական զօրքերուն միանալով։ Միայն տասնըհինգ սպայ մնացած էին զօրանոցին մէջ։ Տաւուտ Փաշայի զօրքերը տեսնելով որ Ֆնդանօթներ դրուած են զօրանոցին վրայ և Ֆնդանօթաձիգները կրակ ընելու պատրաստ, ձերմակ դրօշ պարզեցին, և անզէն անձնատուր եղան։ Այդ պահուն էր որ Սելամլըքէն դարձող զինուորները կը հանդէին։ Թրնդանօթները իսկոյն լարուեցան այդ զինուորներուն վրայ։ Զօրագունդը իսկոյն ուղղուեցաւ դէպի Սպարապետութեան Դուռը, խուճապ պատճառելով իր ճամբուն վրայ։ Նոյն իսկ գումարտակներ անցան Բերայի կողմը, իրարանցում մը առաջ բերելով։ Հետեւաբար ազատարար բանակը գրաւեց Տավուտ Փաշայի զօրանոցը առանց հրացան պարպելու։ Ժամը 12ին փողերը սկսան հնչեցնել։ Որսորդ զինուորներու գունդ մը կ'երեւէր հեռուն։ Սամմանդրական զօրքերու սպառնական դիրքին առջեւ յեռադիմական զօրքերը տեղի տուին և Ռումիի զօրանոցը ապաստանեցան։ Կամաւոր զինուորները քանի մը ռումբ արձակեցին այդ բռնապետական զինուորներուն վրայ, որոնք կծիկը դրին իսկոյն։ Ռումիին ալ ազատարար բանակին ձեռքը անցած էր։ Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին սկսաւ յառաջխաղաց շարժումը դէպի Սպարապետութեան Դուռը, ուր երկու գունդ որսորդ զինուորներ կային։ Թրնդանօթներն ալ հոս լաւ գործ տեսան և պաշարուողներուն եռանդը պաղեցուցին։ Զէնքերնին յանձնելով ազատարար բանակին անձնատուր եղան։ Սպարապետութեան Դուռէն Թրնդանօթաձիգները դէպի Բ. Դուռ ուղղուեցան, Թրնդանօթներով, ճամբուն վրայ գտնուած պահականոցները գրաւելով։ Բ. Դրան մէջ Թրնդանօթաձիգներուն վրայ բուռն հրացանաձգութիւն մը եղաւ երեք գունդ որսորդ զինուորներու կողմէ։ Մինչ երկու կողմէ սաստիկ հրացանաձգութիւն կը կատարուէր, Թրնդանօթներն ալ կը զետեղուէին։ Բ. Դրան դիմացի պահականոցը ուժգնօրէն ռմբակոծուեցաւ։ Բայց ըմբոստները առանց վախնալու նորէն կրակ կը տեղացնէին։ Գնդակ մը ծակեց 44 շրջնէլի արկղիկ մը, որ պայթեցաւ։ Նկազիի եռանդուն կամաւորները անվնաս՝ դժոխային կրակ մը կը տեղացնէին ըմբոստ զօրքերուն վրայ։ Թրնդանօթի ռումբերը վնասեցին Բ. Դրան առջեւի մասին, Հանրօգուտ Շինութեանց պաշտօնատան, զինուորական քլիսպին և չէնքերու տանիքներուն։ Որսորդ զինուորները անօգուտ նկատելով ընդդիմութիւնը չարունակել, ձերմակ դրօշ պարզեցին և անձնատուր եղան։ Զոհերուն թիւը յայտնի չէ։ Հայ կամաւոր մը և տպարանի բեռնակիր մը վիրաւորուեցան։

Մաքրիգիւղէն մինչեւ Պահէքգաբու բոլոր պահականոցները չարաթ օրը գրաւուեցան աղատարար բանակին զօրքերուն կողմէ։ Պահէքգաբուի պահականոցը ընդդիմացաւ պահ մը։

ԲԵՐԱՅԻ ԶՕՐԱՆՈՑՆԵՐՈՒՆ ԳՐԱՒՈՒՄԸ

Յառաջխաղաց վաշտերը կարգապահութեամբ կը յառաջանային Շիշլիի պողտայէն և ուրիշ վաշտեր ալ դէպի Եըլտրզ։ Զօրախումբ մըն ալ Բերա կ'իջնէր Բանկալթիի կողմէն։ Ճամբուն վրայ զինուորական վարժարանին ուսանողները միացան։ Բուսկլիի զօրքերը, Բերա հասնելուն պէս, սկսան ամէն կողմ ցրուիլ։ Կասկածելի մարդիկ, որոնք գէշ նպատակներով կը թափառէին, ձերբակալուեցան։ Զինուորական վարժարանի ուսանողները իրենց պատակ լրուեցան մեծ դեսպանատաց առջեւ. փոքր դեսպանատուններու առջեւ ալ ոստիկան-զինուորներ։ Ազատարար բանակին զինուորները մեծ խանդավառութեամբ ընդունուեցան ժողովուրդին կողմէ։

ԹԱՓՍԻՄԻ ԶՕՐԱՆՈՑԸ

Արդէն երէկ Արեւելիէ յաւելուածով մը ծանուցած էր իր ընթերցողներուն թէ՝ ազատարար բանակը Շիշլիէն յառաջանալով գրաւած էր իր ճամբուն վրայ գտնուած զօրանոցներն ու պահականոցները։ Ազատարար բանակին մէկ մասը երբ կը յառաջանար Թաղքշլայի վրայ, մտնելով Բանկալթիի գերեզմանատունը, ասդին ազատարար բանակը Հայ երիտասարդներու առաջնորդութեամբ էլլատաղէի ճամբով դարձաւ Թալիմանէի ետեւը, ու տեսաւ թէ՝ Թաքսիմի զօրանոցէն հրացանաձգութիւն սկսած է և անձնատուր չեն ըլլար։ Բանակը էլլատաղէն և Բանկալթիի Ս. Յակոբայ հիւանդանոցին քովի փողոցէն զգուշութեամբ յառաջանալով անցաւ Ֆէրիտիէէն և Թալիմանէի ետեւի փողոցներուն մէջ մտաւ։ Ճիշդ պատերազմական դաշտի մը երեւոյթը առած էին ամբողջ Ֆէրիտիէն ու իր շրջակաները։ Հրացանաձգութիւնները սկսան ահռելի կրկնալով և դէմ զօրանոցէն ու Թալիմանէի մէջ գտնուող գումէն և Թաքսիմի հրլէջ զինուորներու զօրանոցէն պատասխանեցին։ Ժամը հինգ 11էն էր երբ սկսաւ կռիւը և ամբողջ չորս ժամ տեւելէ յետոյ անձնատուր եղան։ Ապստամբ զինուորները անձնատուր ըլլալէ առաջ երեք անգամ անձնատուութեան նշան տուին և ձերմակ դրօշ պարզեցին։ Թշնամի բանակներու մէջ ձերմակ դրօշի կանոնը յարգուած է, բայց Թաքսիմի զօրանոցին ապստամբ զինուորները, որոնք Համիտի վայել արիւնկըզակ գազաններ են, հակառակ անձնատուութեան դրօշը պարզելուն, բուռն հրանանաձգութեան մը սկսան երբ ազատարար բանակը դէպի իրենց կը յառաջանար։ Որսորդ զինուորներ այս անբարոյական վարուելաւորութեան առջեւ իսկ իրենց պաղարիւնը չկորսնցուցին և ամէնքը մէկ գետնի վրայ փռուեցան, ինչ որ ազատեց զիրենք և հաղիւ հինգ մեռեալ և 14ի չափ վիրաւոր ունեցան։ Այս վտանգին վրայ պայծառող գունդը կատղած սկսաւ հրացանաձգութեան։ Այս միջոցին հրամանատար սպաները Թաթաւլայի բարձունքին վրայ գտնուող Թրնդանօթները բերել տուին Թալիմանէ։ Հայ երիտասարդներ և նոյն իսկ կիներ ճամբաներ կը հարթէին և խորտուբորդ անցքերը կը լցնէին հողով, որպէս զի Թրնդանօթները դիւրութեամբ անցնին։ Մեծ ժողովատի և նկարագրութեան արժանի էր ամբողջ Հայերու ցոյց տուած տաք վերաբերումը դէպի ազատարար բանակը։ Երբ Թրնդանօթները Զէյբլիկի գագիվերէն վեր հանուեցան ու բարձունքին վրայ դեռեղուեցան, Թրնդանօթները գոռացին և ռումբերը սկսան խորտակել Թաքսիմի զօրանոցներուն պատուհանները և հրէջ զօրքերու կայանը, ուր ապաստանած հին Սեպտեմբրիցի որսորդ զինուորներ կառաղի դիմադրութիւն մը կ'ընէին։ Ժամը ենին միջոցները յաղթութեան փողերը հնչեցին և ամէն կողմէ զինուորներ եկան յանձնեցին իրենց հրացանները։ Ամէն վերջ ժողովուրդը արտասրդուած սկսաւ պտոյտի, իբրեւ թէ ոչինչ պատահած ըլլար Բերայի մէջ։

Ազատարար բանակի զինուորները նը չան Թաչիի բարձունքին վրայ գտնուող Մաչքայի մեծ զօրանոցը գրաւեցին, ուր կը գտնուի զէնքի մթերքը, անկէ ռմբակոծելու համար Թաչ-Դրչէան, որ Հայոց գերեզմանատան տակը կը գտնուի։

Շաբաթ առաւեւ ժամը տասնուկէսին սկսաւ յարձակումը Թաչ-Դրչլայի զօրանոցին վրայ։ Զօրանոցին զինուորներէն մասմը զինաթափ եղած, անձնատուր եղաւ, մինչ մնացած մասը բուռն դիմադրութիւն մը ընելու պատրաստուեցաւ։ Բայց երբ Թրնդանօթներ տրամադրուեցան զօրանոցին վրայ, որ մասամբ վնասուեցաւ, ներսի զինուորներն ալ անձնատուր եղան։ Ատոնք զէնք պարպեցին նաեւ Բումիլիի զինուորներու կողմէ գրաւած պատուիրակներուն վրայ։ Փախստական զինուորները, որոնք մօտակայ տուներուն մէջ ապաստանած էին, չարունակեցին բուռն կրակ մը տեղացնել ազատարար բանակին վրայ։

Շաբաթ օր, կէս օրէն ետքը, ժամ 5ին, Թաչգըլլայի մէջ մնացած զինուորները և սպաները դարձեալ ըմբոստացան։ Ուսում գնդակներ տեղացին զօրանոցին վրայ, և չատ մը զինուորներ զարնուեցան։ Ամբոխը Թրնդանօթի պայթիւններէն և հրացանի ձայներէն խուճապի մատնուեցաւ։ Շատեր վիրաւորուեցան, և մէկ քանին մեռան։

Բերայի փոքր պահականոցներն ալ Շիշլիէն մինչեւ Բերա առանց ընդդիմութեան գրաւուեցան։

ՂԱԼԱԹԻԱՅԷՆ ՕՐԹԱԳԻՒՂ

Ղալաթիոյ կամուրջին Ազիզիէ մեծ պահականոցը և Թօքհանէն քիչ մը ընդդիմացան, բայց յետոյ սարիզուեցան անձնատուր ըլլալ։ Թօքհանէէն սկսեալ մինչեւ Օրթագիւղ բոլոր զօրանոցները և պահականոցները գրաւուեցան չաբաթ և կիրակի օրերը։ Երլտրզի զօրքերը, բուռն թնդանօթաձգութենէն ու հրացանաձգութենէն ահաբեկած, սկսան փախչիլ և Սկիւտար անցնիլ նաւակներով, իրենց զէնքերը փոսին առած։ Ատոնցմէ ոմանք խեղդուեցան։ Շըլմորած երիւրթ մը ունէին։ Սպաները նախապէս դասալիք եղած էին արդէն։ Սկիւտարի բնակիչները սարսափած, հեռագիր ուղղեցին փախստական զինուորներու մասին։ Անմիջապէս չոգենաւեր հանուեցան գիշերը, փախստական զօրքերը հաւաքելու համար։

ՍԷԼԻՄԻԷՅԻ ԶՕՐԱՆՈՑԸ ԱՆԶՆԱՏՈՒՐ

Սկիւտարի և Հայտար Փաշայի միջեւ գտնուող Սէլիմիէ զօրանոցը անձնատուր չըլլալով, երէկ զինուորներ գացին պաշարելու զայն իրենց հետ տանելով թընդանօթ։ Զօրքերը ընդդիմացան նախ, սակայն ի վերջոյ անձնատուր եղան։ Ազատարար բանակը գրաւեց նաեւ Սկիւտարի միւս զօրանոցները։ Սէլիմիէյի զօրքերէն մէկ մասը փախած ըլլալով, կը ձերբակալուին։

ՖԻՒՐՏԵՐ, ՍՕՖԹԱՆԵՐ ԾԱԿԵՐՈՒ ՄԷՋ

Ազատարար բանակը հրաշալի կերպով կը մաքրէ Գալիաթ՝ սօֆթաներէն, Ֆիւրտերէն, Ջարդի ու Թալմանի համար իրենց որջերէն դուրս ելլող խուժանէն։ Այսպէս չաբաթ օր տնագին Թիւով Ֆիւրտեր, Լազեր և սօֆթաներ ձերբակալեց Ֆէրիտիէի կողմերը, որոնց վրայէն տնագին դաշոյններ և հրացաններ գտնուեցան։ Բերայի ամէն կողմը երէկ և առջի օր բըռնուեցան բազմաթիւ Ֆիւրտեր և խաֆիէներ։ Բազմաթիւ կասկածելի անձեր խուզարկուեցան և կալաբա Սէրայ բանտարկուեցան։ Երէկ գիշեր զինուորներ ձերբակալեցին Ֆէրիտիէի արիւնկզակ վեց Թուրք ջրկիրները, որոնք անցեալ իրիկուն Թաղի ոստիկանատունը երթալով ըսեր էին. «Մկի՞նք չարդելու.» Եւ այս խօսքերը լսած էր նոյն ինքն Բերայի Տ. Սահակ քէն, որ նոյն թաղին մէջ կը բնակի։ Իսկ չաբաթ օր ալ նոյն սպառնալիքը կ'ընեն հայ կնոջ մը, որ լեղապատառ եղած լուր կուտայ և անմիջապէս կը ձերբակալուին այդ սրիկաները։

ԱՆՁ ԱՏՈՒՐ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ

Երէկ Բերայի չիտակէն խումբ խումբ և սուինաւոր զինուորներու հակողութեան տակ դէպի Սպարապետութեան Դուռը տարուեցան ահագին թիւով անձնատուր եղած զինուորներ որոնք կը սուլուէին ժողովուրդին կողմէ։ Ուրիշ ապրատամբ սելանիկցի զինուոր մը որ Բերա՝ Բարմաք դարս տուն մը ապաստանած և հրազէն պարպած էր, պաշարուեցաւ և ձերբակալուեցաւ։ Իսկ ուրիշ մը փախած մինչոցին գնտակահար եղաւ զինուորներու կողմէ։

ԱՊՈՒՇՈՎՈՒԹԻՒՆԸ

Մայրաքաղաքը ամբողջ կատարեալ ապահովութեան մէջ է. ամէն կողմ պահակներ կը շրջին և խիստ քննութիւնէ կ'անցնեն բոլոր կասկածելի անձերը։ Բոլոր դեսպանատուններն ալ որոնք չաբաթ օր պաշտպանուած էին զինուորական վարժարանի ուսանողներուն կողմէ. երէկուընէ սկսեալ պաշտպանուիլ սկսան որսորդ զինուորներով։ Մայրաքաղաքը աւելի ազատարար բանակի զինուորներուն յանձնուեր է քան տեղացի փոլիսներու, որոնցմէ ուր հարիւրի չափ բանտարկուեցան Սպարապետութեան Դուռը՝ ապստամբներու հետ մէկտեղ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Իգտամ կ'իմանայ թէ Անձնապահ բանակին հրամանատար անուանուած է դարձեալ Մահմուտ Մուխթար փաշա, որ վերջին զինուորական շարժման միջոցին հրաժարած և փախած էր Պոլսէն։

—Նախարարաց Խորհուրդը առջի օր Եպարքոս Թէվֆիք փաշայի ապարանքին մէջ արտասովոր կերպով գումարուեցաւ։ Թէեւ նախապէս որոշուած էր նիստ գումարել Բ. Դրան մէջ և հոն փութացած էին արտաքին գործոց նախարարը, Գենտական Խորհուրդի նախագահ Բահիթ փաշան և ելմտական նախարարը, սակայն հոն քիչ մը սպասելէ ետք դացին Եպարքոսին ապարանքը։

—Գ. և չարժման բանակի հրամանատար Մահմուտ Շեվքէդ փաշա պաշտօնական զեկոյցով մը կը յայտարարէ որ անդորրութիւնը և կարգապահութիւնը պահելու համար պէտք եղած միջոցները ձեռք առնուած են և յուզում պատճառող որ և է բան չէ մնացած և կը խնդրէ որ արհեստաւորները և վաճառականները իրենց գործերով զբաղին և պաշտօնեաներն ալ որոշուած ժամուն իրենց պաշտօնատեղին գտնուին։

—Անգլիացի վաճառական մը ազատութեան բանակին գործածութեանը համար երկու չարժական հեռաձայն նուիրած է։

—Մովային նախարդ նախարար Արիֆ Հիքմէթ փաշա, որ զինուորական ապրատամբութեան ատեն փախած էր, Այաթէֆանօ երթալով միացած է ազատութեան բանակին։

—Առջի օր, Սէլիմիէի զինուորները անձնատուր ընելու համար Սկիւտար գացող Սելանիկի զինուորներու վերջապահ գունդը երբ զէնքի ձայն մը լսեց, պատրաստուեցաւ ինքզինքը պաշտպանելու։ Այս միջոցին ժողովուրդը վերջին ատենն խուճապի մատնուելով չփոթութիւն մը առաջ եկաւ և զինուորներէն ու ժողովուրդէն ոմանք վիրաւորուեցան։

—2000 առնաւուտ ամարձներ ճամբայ ելած են իբրեւ կամաւոր Պոլիս գալու համար։

—Նիազի պէյ չաբաթ օր Ռէմնէի վտշտով մտաւ Կ. Պոլիս, և ժողովրդեան փառաւոր ընդունելութեան մէջ անցաւ դէպի Եըլտրզ։ Ազատութեան Հերոսը դեռ դերհազարապետի աստիճանին մէջ կը գտնուի։

—Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը՝ Հայոց Պատրիարքարան հեռագրած էր որ, թէ՝ Ջարգը կասեցաւ, բայց ամբողջ Նահանգին մէջ սոսկալի թշուառութիւն ու անօթութիւն կը տիրէ, և եթէ անիկական օգնութիւն մը չըլլայ, ժողովուրդը պիտի փճանայ քանի մը ամսուան մէջ։ Պատր. Փոստաճառը, Տ. Դեւոնդ Վ. Դուրեան և Մեսրոպ Վրդ. Նշանեան նկատելով որ անկարելի է Բերա անցնիլ տեղապահ Սրբազանը տեսնելու համար, Այաթէֆանօ գացին և Գոգանի Երեսփոխան Համբարձում էֆ. Պօյաճեանի միջոցաւ Խորհրդարանին ներկայացուցին կաթողիկոսէն եկած հեռագիրը։ Գոնիայէն և Մարաշէն ալ հեռագիրներ եկած էին, որոնցմէ առաջինին մէջ լուր կը տրուէր թէ Ջարդը սկսած է և երկրորդով օգնութիւն կը խնդրուէր Ջարդերուն հետեւանքով անպատսպար մնացած ժողովուրդին համար։ Օսմ. Ազգ. Ընդհ. ժողովը որոշեց հարկ եղածը տնօրինել։

— Շաբաթ առաւ կանուխ ժամը 9½ին (Ը. Թ.) Բումիլիի բանակէն վաշտ մը պաշարեց Իբլիկիանէի զօրանոցը Էյուպի ծովեզրը. ներսը գտնուող 2000 զինուորները, որոնք նախընթաց չաբաթ օրը Զաթալճայէն Պոլիս եկած էին, ընդդիմացան։ Ընդհարում մը տեղի ունենալով, երկու կողմէն 20-30 զինուորներ սպանուեցան կամ վիրաւորուեցան։ Բումիլիի վաշտը պաշարած պահեց զօրանոցը մինչեւ ցորկուան ժամը 4, երբ երկու լեռնային թնդանօթներ բերուելով զետեղուեցան Պահարէի բլուրին վրայ. չորս թնդանօթի հարուածներ, որոնցմէ մէկը ուղղակի զօրանոցին կեդրոնին ուղղուած, ստիպեցին զօրանոցը անձնատուր ըլլալ։

—Բէաքիրներ ծանօթ Թերթին «Վոլքան»ի արտօնատեր Վահտիթի Բէմիր եղած միջոցին ձերբակալուած է։ Ձերբակալուեցան նաեւ Նազիֆ Սիւրուրի և իր աներձագը, աւագ ընդհ. դատախազի օգնական Թալէաթ, Մասպէյիճեի էմին, ներքինի Նատիր աղա, «Մրղան»ի Մուրատը, դեղագործ Ռէֆիք փաշա, Թաթատարական ժողովին նախկին նախագահ Սելանէտտին, Ամէտի դպրանոցի քարտուղարներէն Հագգը, Բազաքապետական ժողովին անդամներէն Իսմ. Հագգը, մանիֆաթուրաճի Տաղթանը հաճի Ահմէտ, Տպագրական տեսչութեան թատրոններու քննիչ Սատրգ Լայլն։ Նաեւ կարգ մը քօմիսէրներ և ոստիկաններ որոնց դէմ թաղերէն բողոք եղած է իրենց խաֆիէ։

—Այս առաւ հրդեհ ծագեցաւ Բերա Թոր Գրէյլայի հրէջ զօրաց կողմի մասին մէջ, օդային կաղի մը խողովակին պայթմամբ հետեւանքով։ Այդ մասը ամբողջովին այրեցաւ։

—Ազատութեան բանակին մէջ կը գրուին նաեւ բազմաթիւ հայ կամաւորներ որոնցմէ մէկ քանին ընդհարումներու միջոցին թեթեւապէս վիրաւորուեցան և մէկ հայ կամաւոր մըն ալ մեռաւ։ Նոյնպէս մէկ քանի Հայեր վիրաւորուեցան Բերայի մէջ և ուրիշ մըն ալ Ֆէրիտիէի կողմը, երբ թէռասը կեցած կուիր կը դիտէր։

—Ազատութեան բանակէն զինուոր մը, Բերայի Շիտակ ճամբան հանդիպեցաւ ուրիշ զինուորի մը որ պատուանշան մը ունէր կուրծքին վրայ. Սելանիկցի զինուորը քաշեց փրցուց և ոտքին տակ առաւ զայն, հայհոյելով Համիտի դէմ։

—Ազատութեան բանակին հրամանատարութեան կողմէ քաշուած հեռագրի մը նայելով, Պոլսոյ մէջ ընդամէնը երկու վաշտ ապստամբ կամ փախստական զինուոր մնացած է։ Միւսները ամէնքն ալ նուաճուած են արդէն։

—Այսօր Այ-Սթէֆանոյէն Պոլիս իջան բոլոր երեսփոխանները չրջապատուած զինուորներով։ Օսմ. Խորհրդարանին մէջ նիստ պիտի գումարուի այսօր։

— Բերայի զօրանոցներուն առջեւ սպաննուած ազատարար զինուորները զինուորական վարժարանը և անկէ ալ Շիշլի փոխադրուեցան։ Կ'ըսուի թէ 2000 հոգի վիրաւորուած են, մեծ մասը Համիտի կողմնակիցներէն։ Թնդանօթարանի ընդհարումի միջոցին մեռաւ նաեւ հրամանատար Մուխթար պէյ, փայլուն սպայ մը։ Պատր. Տեղապահ Արշարունի Սրբազան որ անձամբ կը ճանչնար զայն, ծաղկեպսակ մը ղրկեց։

—Հ. Ց. Դաշնակցութիւնը եւս, Բերայի կողմ տուն մը վարձած էր և առժամեայ հիւանդանոցի վերածուած և Դաշնակցութեան կարմիր Խաչի անդամուհիները, և բժիշկներ կը խնամէին վիրաւոր զինուորները։ Վիրաւորեալ զինուորները որ այդ հիւանդարանը կը փոխադրուին, կուգան որ իրենց զէնքերը Դաշնակցութեան կողմէ պահուին, այնքան մեծ է իրենց վստահութիւնը Հայ Կուսակցութեան վրայ։ Վիրաւորեալներն օգնեցին Տօքթ. Ճրնտգլեան, Թորգոմեան, Զարիֆեան Ճէյլեան, Մարգպանեան, Անդրանիկ և ուրիշ հայ դեղագործներ ու վիրաբուժներ։ Ամբողջ Ֆէրիտիէի ու շրջականերու մէջ հանգանակութիւն կատարեցին հայերը և զինուորներուն ճաշ տուին, թէեւ զինուորները վեհանձնաբար ու փութկոտութեամբ կը մերժէին։

—Անցեալ ուրբաթ օսմ. բոլոր կուսակցութիւնները, որոնք Հ. Ց. Դաշնակցութեան նախաձեռնութեամբ միացած էին, դարձեալ նիստ գումարեցին Թօքաչեանի մէջ։ Ներկայ էին քսան երկուսնդամ։ Որոշուեցաւ Թուրք, Հայ, Յոյն, Ալպանացի, Արաբ և Քիւրտ ազգերէն մէկ մէկ անդամէ բաղկացած պատգամաւորութիւն մը ղրկել Երեփ. Ժողովին և կարգ մը առաջարկներ ընել, օսմ. Սահմանադրութեան անվթար պահպանումին համար։ Որոշուեցաւ երկրորդ նիստ մը եւս գումարել և գրի առնել համերաշխութեան յայտարարութիւն մը և ցրուիլ։

ԱՅՍՕՐՈՒՆ ՆԵՐԱԳԻՐՆԵՐ

ԴԱՒՐԻՒ, 25 ապրիլ. — Մերսինէն և Ատանայէն բազմաթիւ Հայ փախստականներ Եգիպտոս հասան, ուր ընդունուեցան Հայոց Առաջնորդին կողմէ։

ԹԻՖԼԻՍ. — Կովկասի փոխարքան հրաժեշտ տուաւ այն զօրքերուն որոնք Դարէժի վրայ կը քաշեն։ Այս զինուորներուն առաջին ջոկատը արդէն ճամբայ ելած է։

ԲՈՒԴԱՊԷՍՏ. — Խազախներու երկու ջոկատ և արձակազէններու գումարտակ մը Ճուլֆա հասան։ Խազախները իրենց ճամբան չարունակեցին դէպի Դաւրիժ։

ԲԱՐԻԶ, 24 Ապրիլ. — Ֆրանսական թերթերը կը գրուատեն Բումիլիի բանակին դիւցազնութիւնը և զինուորական գեղեցիկ ձիրքերը։ Սա յոյսը կը յայտնեն թէ այս ցաւագին չրջանը զոր Թուրքիա կ'անցընէ, վերջնապէս հոն պիտի հաստատէ ազատական ռէժիմը, և թէ Թուրքիա կրնայ վստահ ըլլալ Եւրոպայի ընդհանուր համակրութեան վրայ։

ՆՈՒՅՆԹԱՄԱՆՆՕ.—Ամերիկեան Մօնքանսու և Նորքա Քարոլինա յածաւորակները համբայ ելած են դէպի Օսմ. ծովերը։

ԲՕԼԱՆ.— Շարլ Ջ. Կայար զրահապատ յածաւորակը և Զենքա յածաւորակը դէպի Գիրէտն մեկնեցան։

ՊՈՐԼԻՆ.— Կ. Գոլսէն գերմանական թերթի մը կը հեռագրեն թէ Բումիլիի ազատարար բանակը մեծ քաջութեամբ և կարգապահութեամբ կուռուած է ըմբոստ զօրքերուն դէմ։ Այս առթիւ նոյն թերթը կը դրուատէ օսմ. բանակին յատկութիւնները և կատարած զինուորական նշանակելի գործողութիւնը։

ՎԻԵՆՆԱ. — Եիլեր գրած էր թէ Սրբազակ Զինակցութիւնը համաձայնած է Թուրքիոյ բաժանման ձեռնարկելու։ Ֆրէմտենպլաթ կը հերքէ այդ լուրը, ըսելով թէ քաղաքական չրջանակներու մէջ այդպիսի ծրագիր մը չկայ։

ԲՈՒԴԱՊԷՍՏԻՒՂԻ. — Ռուս կառավարութիւնը ծանուցագրով մը իմաց տուած է օտար տէրութեանց թէ ռուս զօրքերու ջոկատ մը ղրկած է Դաւրէժ, քանի որ Այն-իւտ-Տէուլէթ Թոյլ չի տար որ պարսից մտցուի քաղաք, որով ժողովուրդը ու հիւպատոսարանները սոսկի մատնուած են։

ԹԻՖԼԻՍԻ.—Սպանանի ու Ռէշիի ըմբոստները Թէհրանի վրայ կը քալեն։

ԴԱՒՐԻՒԺ.—Բոլոր փուռերը գոցուած են։ Շատեր անօթութենէ մեռած են։ Բաղմաթիւ կիներ ցոյց կ'ընեն փողոցներուն մէջ։ Սաթթար խան որոշած է անձնատուր չըլլալ և յայտնած է թէ ինքզինքակառակ չէ Ռուսիոյ զինեալ միջամտութեան։

ՂԱԼԱԹԻՈՅ ՍԱԿԱՐԱՆ

ՓԱԿՈՒՄ, Ապրիլ 10/23

Օսմ. Գանձ. Միացեալ 4%	Օ. Ո.	100 31
Ամէնն բարձր գին	»	100 31
Ամէնն վար գին	»	100 20
Բումիլի երկաթուղի գոց	Ֆր.	171 87
Ամէնն բարձր գին	»	171 87
Ամէնն վար գին	»	171 62

ԱՍՏՈՒՄ, Ապրիլ 13/26

Օսմ. Գանձ. Միացեալ 4%, Գ.Կ.	Օ. Ո.	101 08
» » » ժամ 6ին	»	101 15
Բումիլի երկաթուղի	Ֆր.	172 —
» » ժամ 6ին	»	172 25

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐ. ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆԵՐՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ա. Մայրաքաղաքը Իբր հայելի.— Բ. «Թանին»ի «Հեռաւոր վիլայէթներ»ը.— Գ. Հայոց զինուորագրութիւնը.— Դ. Հայ յեղափոխական կամ քաղաքական կուսակցութիւններ. —Ե. Աւեստարան եւ Ղուրան։

Ա.

1908 յուլիս 11էն ի վեր ամէն Օսմանցի, առանց ազգային և կրօնական խտրութեան, կը հաստատի ան, սպասելով կշռացուցիչ բարիքներուն, որոնք պիտի արդիւնաւորուին Սահմանադրութեան գործադրութեամբ։ Երբ ամէն օսմանցի կ'ըսենք, կը հասկնանք մեծամասնութիւնը և ո՛չ բացարձակութիւնը օսմանցիներուն. որովհետեւ կա՛ն մարդիկ և ցեղեր (և ոչ ազգեր), որոնք դոն չեղան Սահմանադրութեան հռչակումէն, ըլլա՛յ մայրաքաղաքի մէջ, ըլլայ գաւառները։ Այս է պատճառը, որ Սահմանադրութիւնը դեռ չկրցաւ կշտացնել ազատութեան անօթութենէն տառապող օսմանցիները, և անոնք գործի տեղ իսօսքեր լսեցին ու կը լսեն ամիսներէ ի վեր։ Տարակոյս չկայ, որ ասոր քով պէտք է դնել Իթթիհատի ըմբռնած և գործադրել ուզած Սահմանադրութեան մը ընդվզեցուցիչ ազդեցութիւնը՝ իսկապէս ազատ, տիրապէս սահմանադրական հողիներու վրայ։ Ինչ ամիսը, որ կեանքեր երկնելու ժամանակամիջոց մըն է, Օսմ. Սահմանադրութիւնը հայրենիքի վերակազմութեան, ամուր և ամբողջական վերակազմութեան կողմէն ցաւագին վիժումի ժամանակամիջոց մը եղաւ և ի զուր տեղը մայրաքաղաքի մէջ ժամանաւորապէս տիրեց առակալի անիշխանութիւն մը, որ իր անխուսափելի հետեւանքները ունեցաւ գաւառներու մէջ ալ։ Իրերու այս տիսուր, բայց իրական ընթացքը չտեսերուն փափաքել տուաւ հին, գէշ համարուած օրերը։ Ասիկա սխալ մըն էր։ Յեղափոխութեանց պատմութեան ան